

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

سلسله تک‌نگاشت‌های
الگوی اسلامی ایران پیشرفت

کرامت در عرصه اجتماع و سیاست در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت

دی ماه ۱۳۹۵

رهبر فرزانه انقلاب اسلامی:

باید در طراحی الگوی اسلامی-ایرانی پیشرفت
بر چهار عرصه‌ی فکر، علم، معنویت و زندگی تکیه شود
که در این میان، موضوع «فکر» بنیانی‌تر از بقیه‌ی عرصه‌ها است

در دیدار اعضای شورای عالی
مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
۱۳۹۱/۱۲/۱۴

سرشناسه	: نیوی، سیدعباس، ۱۳۳۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: کرامت در عرصه اجتماع و سیاست در الگوی اسلامی - ایرانی پیشرفت / نگارش: سیدعباس نبوی.
مشخصات نشر	: تهران: مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	: ۱۰۲ ص: مصور، جدول، نمودار .
فروست	: سلسله تک نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت
شابک	: ۷-۹۳-۹۳-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸-۷۰۰۰ ریال
وضعیت فهرست نویسی	: فیپا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۹۴-۱۰۲.
موضوع	: کرامت انسانی
موضوع	: کرامت انسانی -- جنبه‌های مذهبی -- اسلام
موضوع	: Dignity -- Religious aspects -- Islam
موضوع	: ارزش‌های اجتماعی -- ایران
موضوع	: اخلاق اجتماعی -- ایران
رده بندی دیویی	: ۶۵۱/۲۹۷
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ن۲ ک۴ / ۱۳۲ / ۱۳۲۵۴ BPr
شماره کتابشناسی ملی	: ۴۵۲۵۷۱۴

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت:
کرامت در عرصه اجتماع و سیاست در الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نگارش: سید عباس نبوی (مدیر موسسه تمدن و توسعه اسلامی)

ناشر: نشر الگوی پیشرفت، وابسته به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت

نوبت چاپ: اول، اردیبهشت ماه ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

شابک: ۷-۹۳-۷۶۱۱-۶۰۰-۹۷۸

قیمت: ۷۰۰۰۰ ریال

تلفن: ۰۲۱ ۸۸۰۱۴۶۴۸ - ۰۲۱ ۸۸۶۳۴۰۰۸

www.olgou.ir

Email:olgou@olgou.ir

نشانی: تهران، خیابان جلال آل احمد، روبه‌روی بیمارستان شریعتی، شماره ۳
تمامی حقوق این اثر متعلق به مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت است.
مسئولیت دیدگاه‌های بیان شده در این تک‌نگاشت بر عهده مؤلفان محترم است.

پیشگفتار

تعیین مبانی، ارکان، چارچوب و مسیر پیشرفت کشور در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران باید با مشارکت گسترده و حضور همه جانبه دانشمندان، محققان، نخبگان دانشگاهی و حوزوی و جوانان این مرز و بوم صورت گیرد. به گواه تاریخ و تجارب گذشته، پیشرفتی همه‌جانبه و پایدار خواهد بود که مبانی اسلامی و اقتضائات ایرانی در آن توأمان مورد توجه باشد.

اینک مرکز الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت در آستانه اتمام سه سال تلاش‌های علمی، تخصصی و فکری درباره پیشرفت اسلامی ایرانی، برگزاری نشست‌های علمی و تخصصی، تاسیس اندیشکده‌های مرکز، انتشار صدها مقاله ارزشمند و تهیه نقشه راه تدوین الگو و انجام برخی از مراحل آن، در نظر دارد با هدف تولید دانش و گسترش و تعمیق ادبیات موضوعی در حوزه الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت، آثاری را به‌صورت تک‌نگاشت‌های علمی فاخر منتشر نماید.

تک‌نگاشت نوشتاری تخصصی و نیمه‌مبسوط است که توسط یک پژوهشگر خبره در یک موضوع خاص نگاشته می‌شود. تک‌نگاشت از نظر حجم و محتوا حد فاصل مقاله و کتاب است و نویسنده با پردازش و تحلیل یافته‌ها و مطالعات تخصصی پیشین و افزودن یافته‌های پژوهشی جدید خود و تحلیل جامع و منسجم آنها افق‌های تازه‌ای را در زمینه مورد بررسی می‌گشاید.

سلسله تک‌نگاشت‌های الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت که در مجلدات مختلف منتشر می‌شوند، حاصل تلاش جمعی از استادان، اندیشمندان و محققان دانشگاهی و حوزوی است که مراحل مختلف نگارش، ارزیابی، ویراستاری، تدوین و انتشار را با نظارت متخصصان و اهل فن گذرانده است و در اختیار صاحب‌نظران قرار می‌گیرد. در پایان از مساعدت‌ها و تلاش‌های ارزنده نویسندگان تک‌نگاشت‌ها و داوران و مراکز مختلف علمی و پژوهشی که ما را در تهیه، تدوین و انتشار این سلسله یاری رساندند، تقدیر و تشکر می‌شود. امید است این محتوای علمی بتواند افق‌های نو و روشنی را در پیش چشم متخصصان دانشگاهی و حوزوی بگشاید و هر روز در طی مسیر تدوین و تحقق الگوی اسلامی ایرانی پیشرفت گام‌های بلندتر و استوارتری برداشته شود.

فهرست

- بخش اول: ایضاح مفهومی ----- ۵
- بررسی ریشه‌های مفهومی کرامت ----- ۵
- کرامت ذاتی انسان در منابع اسلامی؛ قرآن کریم و روایات ----- ۸
- بخش دوم: جایگاه کرامت در نظام جمهوری اسلامی ایران ----- ۶۴
- الف) «کرامت» در قانون اساسی ----- ۶۴
- ب) کرامت در رهیافت‌های امام خمینی (ره) ----- ۶۸
- ج) ارزیابی جایگاه کرامت در کارنامه جمهوری اسلامی ایران ----- ۷۲
- بخش سوم: علت‌یابی تخریب کرامت اجتماعی در نظام جمهوری اسلامی ایران و پیامدهای آن ----- ۷۵
- بخش چهارم: راه‌حل‌ها و راهبردها ----- ۹۲
- منابع ----- ۹۵

بخش اول: ایضاح مفهومی

بررسی ریشه‌های مفهومی کرامت

واژه «کرامت» اسم مصدر از ریشه «کَرَمَ» و دارای اصالت عربی است و در لغت عرب به معنی «دارای ارزش و احترام خاص بودن» و به تعبیر دقیق و جامع فخرالدین طریحی در مجمع البحرین، «دارای جنس نیکو و مرغوب بودن» است، در برابر «لثامت» که به معنی «بی‌ارزشی و فاقد احترام بودن» است.^۱ در واژگان فارسی کرامت به معنی «بزرگی، جوانمردی و بخشش» تفسیر شده و دامنه گسترده‌ای از صفات و افعال نیک را به خود اختصاص داده است.^۲

در ادبیات و فرهنگ اسلامی، کرامت به معنی «جامع انواع خیر و شرافت و فضیلت» است^۳ و یکی از برترین فضایل اخلاقی فردی به شمار می‌آید و وجود پایدار و ریشه‌دار آن در فرد دارای این صفت، موجب اتصاف فرد به صفت کریم می‌شود. از همین‌روست که فرد کریم، همواره منبع جوشان خیر و فضایل اخلاقی است و دیگران را به خیر و فضیلت می‌رساند.

در حکمت الهیات اسلامی، ذات اقدس احدیت منشأ مطلق همه خیرات و کرامت‌های اصیل در هستی دو جهان معرفی گردیده^۴ و در قرآن کریم کرامت خداوند با تعبیر صریح

۱- جوهری، ۱۴۰۷ قمری، الصحاح، ص ۲۰۲۱ (جلد ۵)؛ ابن الاثیر، ۱۳۶۴ شمسی، النهایة فی غریب الحدیث، جلد ۴، ص ۱۶۸؛ ابن منظور، ۱۴۰۵ قمری، لسان العرب، جلد ۱۲، ص ۵۱۰؛ الطریحی، ۱۴۰۸ قمری، مجمع البحرین، جلد ۴، ص ۳۴؛ الزبیدی، ۱۲۰۵ قمری، تاج العروس من جواهر القاموس، جلد ۹، ص ۴۱.

۲- دهخدا، ۱۳۴۱ شمسی، لغت نامه (حرف ک)، ص ۱۰۵۲؛ عمید، ۱۳۸۹، فرهنگ فارسی عمید، ص ۸۴۲.

۳- ابن الاثیر الاجزری، ۱۳۶۴ شمسی، النهایة فی غریب الحدیث، جلد ۴، ص ۱۶۶.

۴- صدرالدین شیرازی، ۱۳۶۸ شمسی، الحکمة المتعالیة فی الاسفار الاربعة العقلیة، جلد ۲، ص ۲۷۳، جلد ۷، ص ۱۰۶، جلد ۹، ص ۳۴۸ و ۳۷۶؛ صدرالدین شیرازی، ۱۳۵۴ شمسی، المبدأ و المعاد، ص ۱۳۹؛ صدرالدین شیرازی، ۱۳۶۰ شمسی، الشواهد الربوبیة، ص ۳۱۴؛ صدرالدین شیرازی، ۱۳۶۰ شمسی، اسرار الایات، ص

«ان رَبِّي غَنِيٌّ كَرِيمٌ»^۵ و در روایات معصومین (ع) با تعبیر «انَّ اللهَ كَرِيمٌ بِيَدِهِ الْخَيْرَاتُ» بیان‌گریده^۶ و دلالت کرامت بر وجود منبع جوشان خیر و فضیلت در شخص کریم و ذاتی بودن خیر و فضیلت رساندن به دیگران در او، مورد تأکید قرار گرفته است.

در ادبیات و فرهنگ اسلامی، کرامت عارضی و غیر ذاتی با مشتقات مصادر دو باب «اکرام» و «تکریم» معرفی گردیده و اگر چه برخی از لغویان اکرام و تکریم را معمولاً دارای یک معنا دانسته‌اند، اما برخی دیگر میان این دو فرق قائل شده‌اند و چنین به نظر می‌رسد که «اکرام» غالباً به معنی احترام و ارزش قایل‌شدن برای دیگران در امور متعارف و جاری زندگی و روابط معمول در میان افراد جامعه به‌کار رفته است، خواه شخص اکرام‌کننده و یا مورد اکرام قرار گرفته خود دارای کرامت حقیقی باشد یا نباشد^۷ و تکریم غالباً به معنی رعایت ارزش و احترام اصیل و ذاتی دیگران - که قاعدتاً لازم و ضروری است - به‌کار رفته است و از همین‌روست که برخی از ادیبان اهل تحقیق، انتساب صفت فرزند پیامبر به امام حسن (ع) و امام حسین (ع) را به سبب لزوم تکریم آنان دانسته‌اند.^۸

۵- «وَمَنْ يَشْكُرْ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِ وَمَنْ كَفَرَ فَإِنَّ اللَّهَ غَنِيٌّ كَرِيمٌ» (نمل/۴۰).

۶- «انَّ اللهَ كَرِيمٌ بِيَدِهِ الْخَيْرَاتُ يَسْتَحْيِي أَنْ يَكُونَ عَبْدُهُ الْمُؤْمِنُ قَدْ أَحْسَنَ بِهِ الظَّنُّ ثُمَّ يَخْلِفُ ظَنَّهُ وَ رَجَاهُ»، الكليني، ۱۳۶۵ شمسی، الكافي، جلد ۲، ص ۷۱؛ مجلسی، محمدباقر، ۱۴۰۳ قمری، بحار الانوار الجامعة لدرر اخبار الائمة الاطهار، جلد ۶۷، ص ۳۶۶.

۷- «عن النبي (ص): اذا أتاكم كريم قوم فأكرموه» و «عن علي (ع): لا يأبى الكرامة الا حماراً» و «عن ابي الحسن الرضا (ع): لا يأبى الكرامة الا حماراً، قلت: اى شيء الكرامة؟ قال: مثل الطيب وما يُكرّمُ به الرجل»؛ الكليني، ۱۳۶۵ شمسی، الكافي، جلد ۲، ص ۶۵۹، جلد ۶، ص ۵۱۳؛ الحر العاملي، ۱۴۱۴ قمری، تفصيل وسایل الشيعة الى تحصيل مسائل الشريعة، جلد ۱۲، ص ۱۰۱، باب كراهة اباة الكرامة كالوسادة و الطيب و المجلس.

۸- «ثم قيل للحسن و الحسين عليهما السلام وُلدا رسول الله صلى الله عليه و آله و سلم على التكريم، ثم صار اسماً لهما لكثرة الاستعمال»؛ العسكري، ۱۴۱۲ قمری، معجم الفروق اللغوية، ص ۱۲.